

Lidia Ippoldt

Miejsce książki i biblioterapii w życiu dziecka przewlekle chorego

Bibliotheca Nostra : śląski kwartalnik naukowy nr 3, 34-44

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MIEJSCE KSIĄŻKI I BIBLIOTERAPII W ŻYCIU DZIECKA PRZEWLEKLE CHOREGO

Wadliwe oddziaływanie wychowawcze rodziców, brak właściwej opieki nad dzieckiem w rodzinie i zły stan zdrowia dziecka są powodem wielu zaburzeń rozwoju, a skutki zarówno nadmiernej, jak i niedostatecznej opieki nad dzieckiem stanowią przyczynę nieprawidłowego funkcjonowania w społeczeństwie [Jedynak, 1999, s. 50].

Można im przeciwdziałać przez stworzenie warunków uczestnictwa w działaniu spełniającym pozytywną funkcję regulacyjną, a przy tym dostosowanym do zainteresowań dziecka. Podejmowane przez dzieci działanie może być związane z lekturą, rysowaniem, majsterkowaniem, różnymi formami kolekcjonerstwa. Dokonująca się wtedy substytucja myśli, wyobrażeń i emocji związanych z chorobą przez inny rodzaj czynności zapobiega frustracjom wywołanym brakiem uczestnictwa w atrakcyjnych dla dziecka formach aktywności ruchowej oraz koniecznością ograniczenia kontaktów społecznych z rodziną i kolegami. Działanie dziecka niepełnosprawnego fizycznie lub chorego może być realizowane i rozwijane za pośrednictwem różnych form terapii czynnościowej.

Celem niniejszego tekstu, w którym poruszono problem miejsca książki i biblioterapii w życiu dziecka przewlekle chorego, jest przedstawienie terapeutycznego znaczenia lektury, w zestawieniu z wynikami badań własnych na temat wykorzystania literatury jako jednej z form terapii czynnościowej w szpitalach i sanatoriach dziecięcych oraz oceny ich znaczenia dokonanej przez uczestników tych zajęć. Wykorzystano metodę analizy i krytyki piśmiennictwa oraz wyniki własnych badań ankietowych.

Aktywność dziecka rozpatrywana jest jako charakterystyczny stan i podstawowa cecha każdego organizmu, która powoduje, że jednostka reguluje czynnie swe stosunki ze środowiskiem; nie tylko przystosowuje się do niego, lecz także wywołuje zmiany w swym otoczeniu. Aktywność jest więc zarazem

procesem, przewijającym się w formie czynności i działań podejmowanych od wczesnego dzieciństwa. Szczególną cechą aktywności dziecka jest to, że determinując jego rozwój, będący procesem stałej samoorganizacji na podłożu nabywanych doświadczeń, sama kształtuje się i doskonali wraz z wiekiem [Wyczesany, Ostrowski i Lohn, 2000, s. 7].

Izolacja od naturalnego środowiska może powodować zagrożenie, a pobyt w placówce leczniczo-wychowawczej może być dla dziecka przykrym doświadczeniem. Dziecko musi być nieustannie wspierane psychicznie przez rodziców, kolegów i najbliższe osoby. Źródło jego szczęścia łączy się z zaspokajaniem potrzeb: kontaktów społecznych, osiągnięć i aktywności. Dzięki imprezom organizowanym przez placówki leczniczo-wychowawcze dzieci mogą ujawniać artystyczne uzdolnienia i przekonać się, że i pod tym względem nie są gorsze od swych rówieśników ze szkół masowych. Wycieczki i spaceru pozwalają im zetknąć się z pięknem przyrody. Słuchając odczytów, oglądając filmy i wartościowe programy telewizyjne, czytając książki wzbogacają swoją wiedzę o świecie [Wyczesany, Ostrowski i Lohn, 2000, s. 77]. Rehabilitacja obejmuje wszelkie oddziaływania zmierzające do przywrócenia pełni sił osobom poważnie osłabionym schorzeniami lub urazami [Sowa, 2011, s. 7].

Zapewnienie właściwej opieki dziecku długotrwale choremu jest niewątpliwie trudniejsze, niż jej zapewnienie dziecku zdrowemu. Chore dziecko ma te same potrzeby, co dziecko zdrowe, ale ich zaspokojenie jest często utrudnione. Obok wspólnych potrzeb dzieci zdrowych i chorych mały pacjent ma potrzeby swoiste, związane z rodzajem i przebiegiem choroby, z jej stopniem nasilenia i warunkami leczenia. Czynności opiekuńcze wobec chorego dziecka nabierają więc charakteru czynności pielęgnacyjnych i terapeutycznych [Maciarz, 1996, s. 27].

Rola książki w życiu dziecka

William Wharton stwierdza, że „literatura, w ogóle sztuka wzbogaca nas [...]. Kontakt między ludźmi odbywa się przez dialog. Nie zastąpi tego film czy telewizja [...] między pisarzem i czytelnikiem właściwie nic nie ma, to jest intymny kontakt dwóch ludzi. Tego, który pisze i tego, który czyta. Czy może być coś wspanialszego?” [cyt. za: Podolska, 1996, s. 54].

„Czytelnictwo jest formą komunikacji kulturalnej, opartej na treściach przekazywanych przez słowo drukowane, przede wszystkim książkę i czasopismo.

Odbiór fantastycznych treści ma swoje odzwierciedlenie w sposobie mowy i myślenia małego dziecka. Zaspokajają także potrzebę utożsamienia się z bohaterem idealnym oraz pozwala zobaczyć zwycięstwo dobra nad złem [...]. Magiczny sposób myślenia ułatwia dzieciom zrozumienie skutków zdarzeń i daje wsparcie” [Bielska, 2011, s. 67].

Rola książki jest dziś inna, niż kilkadziesiąt lat temu, przekształca się w zależności od przeobrażeń, jakim podlega współczesne życie. Fakt społecznego współlistnienia słowa drukowanego oraz audiowizualnych i elektronicznych środków przekazu pozwala książce w sposób bardziej właściwy i pełny realizować specyficzne dla niej funkcje, jak też – dzięki analizie zachodzących procesów – funkcje te zbadać i określić [Pomykało, 1993, s. 92–94].

Funkcje jakie pełni literatura zarówno w życiu człowieka dorosłego, jak i w życiu dziecka, można ująć w trzy zasadnicze grupy:

1. Kształci myślenie i krytycyzm, rozszerza horyzont wiedzy, dostarcza materiału do przemyśleń, porównań i wniosków.

2. Rozbudza zainteresowania i zamięłowania, dzięki niej życie staje się bardziej interesujące, wiele rzeczy zaczyna zajmować uwagę, łatwiej zdobyć się na dyscyplinę i wysiłek.

3. Kształci uczucia i wyobraźnię, jest źródłem przeżyć człowieka [Rorat, 1996, s. 434].

Rola książki jest ogromna, a wynika to zapewne z tego, że książka:

- jest dyspozycyjna – w każdej chwili i o każdej porze można w niej szukać tego, co nam jest potrzebne;

- gwarantuje całkowitą intymność tak poszukiwań, jak i przeżyć związanych z odbiorem treści;

- zostawia wyobraźni całkowitą swobodę; w pewnym sensie traci się ją, gdy ktoś głośno nam czyta i nadaje tekstowi własną interpretację.

Ponadto żaden inny sposób przekazywania myśli nie jest tak bliski, przyjazny, przystosowany do indywidualnych potrzeb, pozwalający na skupienie się i myślenie w ciszy oraz na powracanie do tego, co myśli nasze inspiruje [Niemczykowa, 1992, s.7].

Obecnie nie zawsze ta rola jest dostrzegana zarówno przez dorosłych, jak i dzieci, jednak ciągle warto ją uświadamiać, szczególnie wówczas, gdy książka może być wykorzystana w celach terapeutycznych.

Terapia za pomocą książki

Lektura służy zazwyczaj człowiekowi, jego samorealizacji, czyli zgodnie z założeniami psychologii humanistycznej – realizowaniu własnych możliwości. Może wywierać dodatni wpływ na osobowość czytelnika, przyczyniać się do jego twórczej obecności na świecie, pomagać w osiągnięciu równowagi ze światem zewnętrznym, a także dawać schronienie przed wysiłkiem i pokonywaniem trudności, być ucieczką w marzenie [Borecka, 1992, s. 49].

Czytanie jest nie tylko przeżywaniem, lecz także poznawaniem ludzi, otoczenia i świata. Książki, głównie ich teksty literackie – czytane i przeżywane – oddziałują terapeutycznie na czytelników, tj. nie tylko przyczyniają się do poprawy nastroju, zmniejszenia niepokoju i napięcia emocjonalnego,

odwrócenia uwagi od traumatycznych sytuacji, poprawy poczucia wartości własnej, rozwoju intelektualnego, lecz także przysposabiają do życia w społeczeństwie [Borecka, 1992, s. 199]. Kontakt dziecka przewlekle chorego z książką i jej bohaterami jest niezmiernie ważny; wychowanek w swoisty sposób odbiera treści uczące życia, przeżywa je emocjonalnie, rozbudza własną wyobraźnię. Książki mogą uczyć i informować, ale też pocieszać. Czasami pomagają szczególnie przezwycięzać problemy osobiste, dodają odwagi i pokazują, że jest nadzieja [Wolf].

Lubianą przez dzieci starsze formą zabawy są rozrywki umysłowe. Dzięki nim dzieci porządkują i utrwalają swą wiedzę z różnych dziedzin, ucząc się systematyczności i wytrwałości. Rozwiązując krzyżówki i zagadki, sięgają do encyklopedii, słowników, atlasów przyrodniczych, geograficznych, ale też Internetu, wzbogacają swoją wiedzę i uczą się samodzielnego zdobywania informacji z różnych źródeł. Dla dziecka chorego tradycyjne, czy elektroniczne rozrywki umysłowe mają szczególne znaczenie, ponieważ dają możliwość poszukiwania dróg kompensacji braków fizycznych [Hazuka, 1998, s. 156].

Te możliwości daje dziecku także m.in. biblioterapia. Biblioterapię definiuje się najczęściej jako stosowanie literatury pięknej lub (współcześnie) poradników w terapii. Metoda ta polecana jest w sytuacjach doświadczania stresu, po traumatycznych wydarzeniach czy w zaburzeniach nastroju, osobowości. Biblioterapię stosuje się również w celu stymulacji rozwoju lub poprawy jakości życia. Używa się książek jako materiałów leczących, kojących (uspokajających) i uczących [Konieczna, 2004, s. 111].

Biblioterapię można rozumieć jako:

- metodę wspierającą proces terapeutyczny poprzez wybraną literaturę, służącą pomocą w rozwiązywaniu problemów osobistych;
- relację leczniczą między biblioterapeutą a pacjentem, którą poprzedza diagnoza i opracowanie bardzo zindywidualizowanej pracy z książką;
- metodę terapeutyczną uruchamiającą dynamiczny proces interakcji między literaturą a osobowością czytelnika, przy czym literatura umożliwia zaspokojenie potrzeb psychicznych, łagodzi stres i stymuluje rozwój osobowości [Choi].

Pomysł wykorzystania bajki w pracy terapeutycznej od bardzo dawna towarzyszył wielu metodom. Baśnie i legendy opowiadane od wieków miały charakter terapeutyczny [Karolak i Kaczorowska, 2008, s. 65]. Literatura odpowiednio włączona w proces terapeutyczny może stać się czynnikiem redukującym stresy powstałe w wyniku choroby, pobytu w szpitalu czy też niepełnosprawności [Borecka, 2000, s. 11].

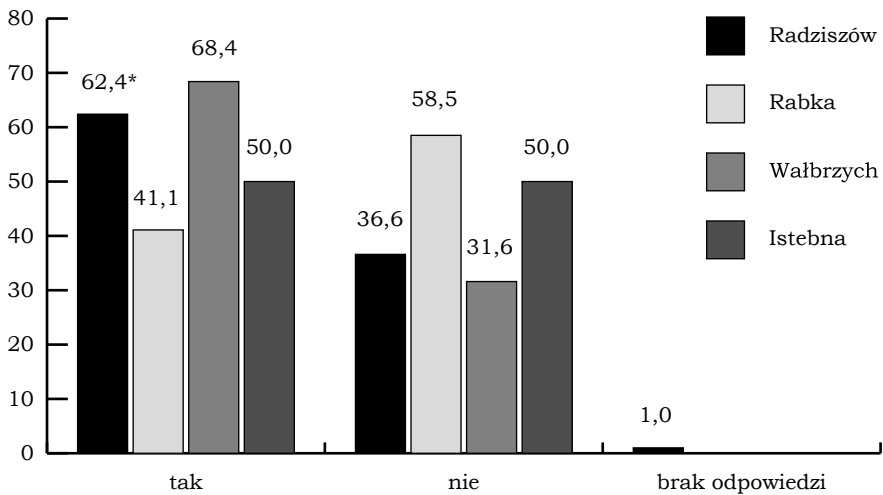
Biblioterapia znajduje szczególne zastosowanie w odniesieniu do dzieci przewlekle chorych. Może być wykorzystywana dla dokonania korekty nieprawidłowo ukształtowanych postaw, aspiracji, wartości, zdefiniowanego obrazu świata. Może ponadto sprzyjać rozbudzaniu i właści-

wemu ukierunkowaniu zainteresowań, potrzeb, aspiracji oraz ukształtowaniu dostosowanych do możliwości celów życiowych [Grochulska-Stec, 1993, s. 143–145].

Za jedno z najważniejszych zadań biblioterapii uważa się pomoc w intelektualnym uaktywnianiu się pacjenta lub wychowanka poprzez dostarczanie takich bodźców, które umożliwiają mu twórcze, aktywne działanie – możliwe mimo niepełnosprawności.

Prawidłowo przebiegający proces biblioterapii ma na celu wykrywanie i diagnozowanie oraz stymulowanie potrzeb i uzdolnień oraz wskazywanie możliwości kompensacyjnych osób chorych i niepełnosprawnych [Borecka, 1992, s. 11–12].

Terapeutyczna moc literatury tkwi również w możliwości oderwania się od swoich problemów i wejścia w świat fikcji literackiej [Szewczyk, 2013, s. 3]. Uznali to za bardzo istotny aspekt psychologowie i lekarze niemieccy, którzy umieścili literaturę obok malarstwa, tańca i muzyki w centrum swoich zainteresowań [Mehnert i Bahner]. W Polsce badania wykorzystania elementów biblioterapii w pracy terapeutów w szpitalach nie były dotychczas prowadzone. Stąd autorka niniejszego tekstu postanowiła zapytać uczniów ostatnich klas szkoły podstawowej (IV–VI) oraz gimnazjum, przebywających w szpitalach i sanatoriach o to, czy w stosunku do nich stosowano takie zajęcia oraz – jeżeli tak – czy dostrzegają ich znaczenie.

Wykres 1. Uczestnictwo w zajęciach biblioterapeutycznych dzieci w poszczególnych ośrodkach. Źródło: opracowanie własne

* procent liczony od osób z danego ośrodka ogółem

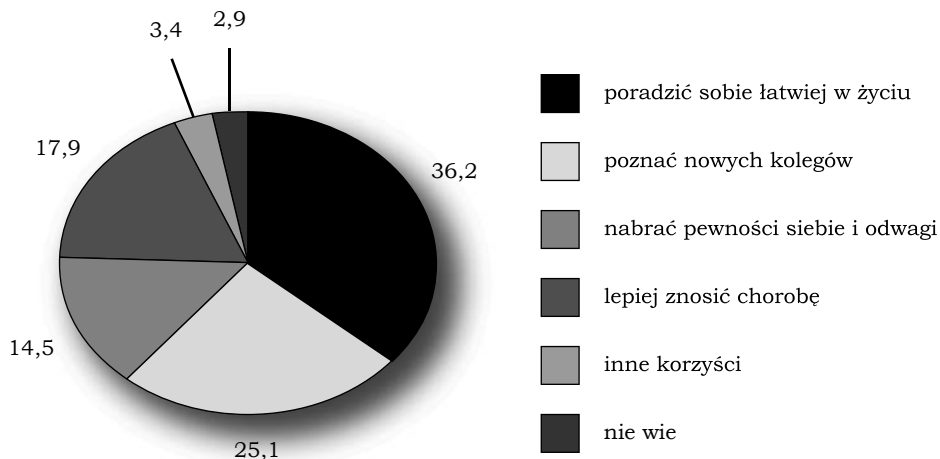
Podstawową metodą badań empirycznych była metoda badań ankietowych. Technika zaś stała się ankieta audytoryjna. W badaniach posłużono się narzędziami własnej konstrukcji. Przyjęto w nich dobór celowy. Za jego podstawę posłużyło stwierdzenie u dziecka choroby przewlekłej i przebywanie na leczeniu w wybranej placówce szpitalnej bądź sanatoryjnej oraz przebywanie w jednej z wybranych do badań placówek sanatoryjnych: w Rabce, Istebnej, Radziszowie lub w Wałbrzychu. Były to placówki sanatoryjne, z wyjątkiem Wałbrzycha – tu badania prowadzono w szkołach masowych, do których badani uczęszczali, poddawani równocześnie zabiegom leczniczym w pobliskim uzdrowisku.

Zamieszczona analiza dotyczy tylko wybranych problemów ankiety, stąd nie przedstawiono tu całego narzędzia badawczego, a jedynie wyniki poszczególnych pytań. Zapytano ankietowanych, czy uczestniczyli kiedyś w zajęciach, na których czytano książki, czy pisało się teksty (nie nazwano zajęć biblioterapeutycznymi z obawy, że uczestnicy badań mogą nie wiedzieć, czym one są). Na to pytanie 111 osób (58,4%) odpowiedziało twierdząco, 78 (41,1%) zaprzeczyło temu, a 1 ankietowany (0,5%) nie odpowiedział. Wyniki obrazuje rys. 1.

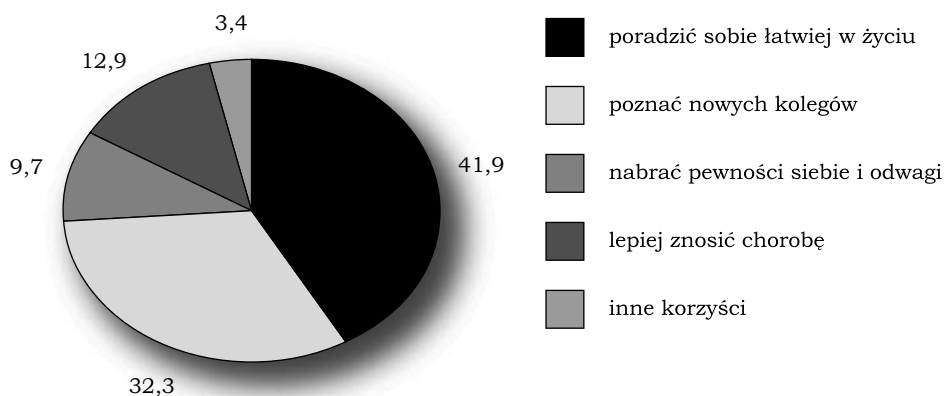
Brak informacji o biblioterapeutycznym charakterze zajęć zdecydowanie zapewne wpłynął na odpowiedzi. Wykres pokazuje bowiem, że spora liczba badanych uczestniczyła w takich zajęciach. Trzeba jednak mieć świadomość, że część z nich miała tu na myśli po prostu lekcję języka polskiego, na której też czyta się fragmenty literackie i konstruuje pisemne wypowiedzi. Nie mają one jednak charakteru terapeutycznego i trzeba z tego zdawać sobie sprawę. Biblioterapia opiera się bowiem głównie na wykorzystaniu terapeutycznych wartości literatury. Literatura daje tu szansę oderwania się od smutnej rzeczywistości. Pomaga zrozumieć siebie i innych ludzi. Może stać się punktem wyjścia do rozważań nad własną sytuacją życiową, nad sposobem pomocy samemu sobie. Czytanie, jako jeden z podstawowych elementów procesu biblioterapeutycznego, prowadzi do istotnych zmian w procesie leczniczym i wychowawczym [Borecka, 1992, s. 12]. Zajęcia pozbawione takich celów są więc zwykłymi zajęciami dydaktycznymi i zapewne w takich zajęciach uczestniczyło większość badanych, szczególnie z Wałbrzycha, w którym dzieci, podczas przeprowadzania badań, chodziły do swoich macierzystych szkół. Być może dlatego właśnie tam deklaracji o uczestnictwie jest najwięcej. Najmniej jest ich w Rabce, gdzie dzieci przebywały na leczeniu w sanatorium, w którym zajęcia o takim charakterze mogłyby się odbywać.

Postanowiono też zapytać badanych, jakie korzyści wynieśliby z zaproponowanych im zajęć biblioterapeutycznych. Uzyskano łącznie 207 odpowiedzi na to pytanie. Świadczy to o tym, że prawie każdy z badanych dostrzega w tych zajęciach jakieś korzyści, niektórzy nawet po kilka. Widzą je nawet ci, którzy wcześniej zadeklarowali, że nie chcieliby uczestniczyć w podobnych

spotkaniach. Tylko 12 osób (6,3% badanych) nie odpowiedziało na to pytanie. I tak: 75 respondentom (36,2% odpowiedzi) zajęcia pozwoliłyby poradzić sobie łatwiej w życiu, 52 (25,1% odpowiedzi) umożliwiłyby poznanie nowych kolegów, 37 (17,9% odpowiedzi) ułatwiłyby lepsze znoszenie choroby, 30 (14,5% odpowiedzi) nauczyłyby pewności siebie i dodały większej odwagi.

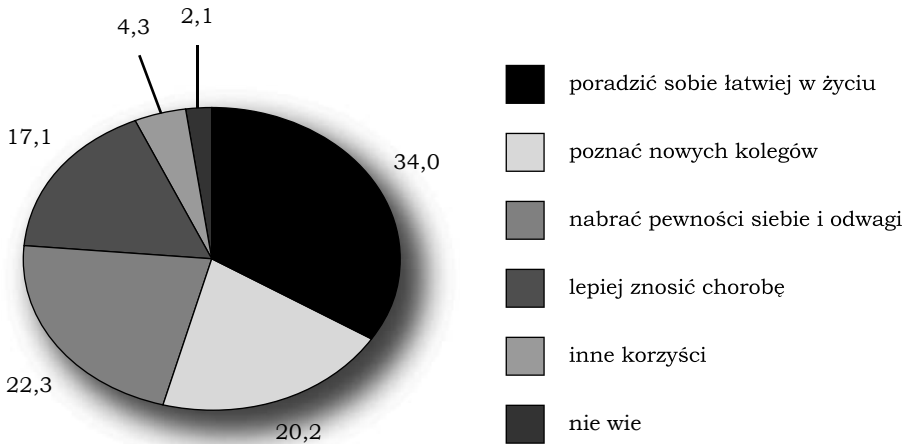

Wykres 2. Korzyści płynące z zajęć z książką wskazane przez dzieci. Źródło: opracowanie własne

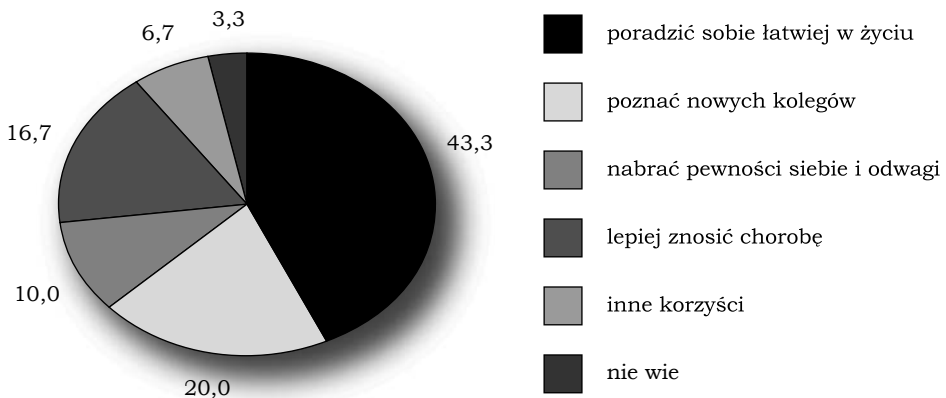

Wykres 3. Korzyści płynące z zajęć z książką wskazane przez dzieci w Rabce. Źródło: opracowanie własne

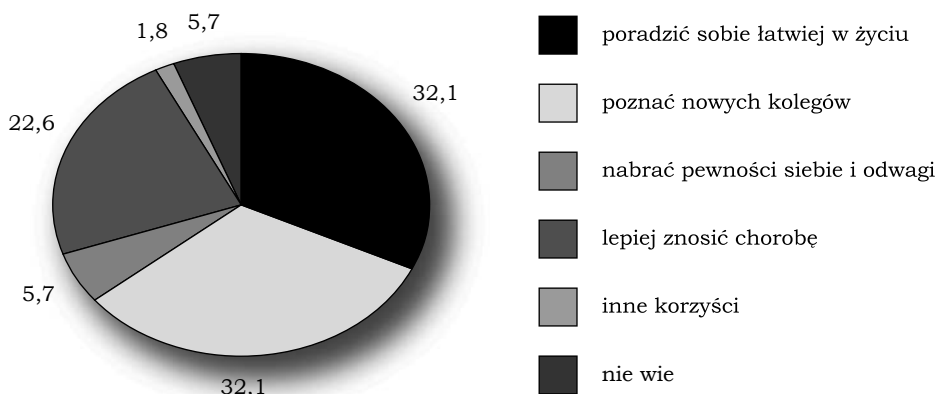
Inne korzyści wymienia 7 ankietowanych (3,4% odpowiedzi), jako przykładowe wskazując rozwój zdolności literackich, relaks, rozwój zainteresowań, nabycie nowych umiejętności. Pozostałe 6 osób (2,9% odpowiedzi) wie, że zajęcia byłyby dla nich korzystne, ale nie umie wskazać, w jaki sposób. Przytoczone wyniki ogółem i w poszczególnych ośrodkach ilustrują rysunki 2-6.

Wykres 4. Korzyści płynące z zajęć z książką wskazane przez dzieci w Radziszowie. Źródło: opracowanie własne

Wykres 5. Korzyści płynące z zajęć z książką wskazane przez dzieci w Istebniej. Źródło: opracowanie własne

Wykres 6. Korzyści płynące z zajęć z książką wskazane przez dzieci w Wałbrzychu. Źródło: opracowanie własne

Analiza danych przynosi czasami zaskakujące spostrzeżenia. Otóż, zajęcia pozwolą lepiej poradzić sobie w życiu większości badanych we wszystkich ośrodkach, przy dość znacznej różnicy między Rabką i Istebną, a Radziszowem i Wałbrzychem. Być może, na taki wysoki wynik miała wpływ pierwsza pozycja tej korzyści wśród wymienionych przez autorkę badań. Część respondentów mogło ją więc zaznaczyć przypadkowo. Jednak lepsze znoszenie choroby to już zapewne wybór nieprzypadkowy, przemyślany. Pojawia się on w większości u osób z Wałbrzycha. Tak więc, mimo, że tam dzieci, jako jedyne wśród badanych nie przebywały w okresie badań w szpitalu, czy sanatorium, częściej myślały o swojej sytuacji, nie zapominając o chorobie. Tu też chciałyby dzięki spotkaniom z książką poznać nowych kolegów. Być może, dzieci te, mimo iż przebywają w swoim macierzystym środowisku, mają poczucie osamotnienia. Zdarza się, że dziecko chore jest izolowane przez rodziców, nauczycieli, czy kolegów od społeczeństwa zdrowego. Wyniki badań zdają się potwierdzać ten pogląd. Tym bardziej, że potrzeba stałego leczenia zmusza dzieci przewlekle chore do częstych kontaktów z dorosłymi, a ogranicza ich relacje rówieśnicze, dlatego też rozwijają one doskonale umiejętności porozumiewania się ze światem dorosłych. U pacjentów przebywających w Radziszowie dodatkowo wysoko plasuje się też poczucie pewności siebie i odwagi. Dziecku w szpitalu jest to szczególnie potrzebne. Codziennie staje bowiem przed koniecznością zabiegów medycznych, słyszy o swoim stanie zdrowia, a to powoduje, że boi się nie tylko zastrzyków czy badań, ale i swojej przyszłości.

Szansę na uniknięcie tych skutków widzą same osoby chore, a pomóc im w tym mają m.in. spotkania z książką. Może warto to wykorzystać, proponując dzieciom przewlekle chorym elementy biblioterapii jako rodzaj terapii wspierającej.

Bibliografia

- Bielska B. (2011), *Dziecko w świecie baśni, bajek i bajeczek*. „Bliżej Przedszkola”, nr 3, s. 67–71].
- Borecka I. (2000), *Biblioterapia w edukacji czytelniczszej i medialnej w szkole podstawowej i gimnazjum*, Wałbrzych.
- Borecka I. (1992), *Biblioterapia – nowa szansa książki*. Olsztyn.
- Choi Ph., *What is bibliotherapy* [online]. [dostęp: 19.08.2014]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.learnwell.org/biblio.htm>.
- Grochulska-Stec J. (1993), *Psychoterapia w praktyce pedagogicznej*. W: *Terapia pedagogiczna*. Pod red. J. Włodek-Chronowskiej. Kraków, s. 131–149.
- Hazuka B. (1998), *Metody i formy pracy z dziećmi przewlekle chorymi w zespole pozalekcyjnych zajęć wychowawczych w Beskidzkim Zespole Leczniczo-Rehabilitacyjnym w Jaworzu*. „Auxilium Sociale”, nr 2, s. 150–158.
- Jedynak J. (1999), *Nagrody i kary w systemie wychowania rodzinnego i szkolnego dzieci przewlekle chorych*. „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP. Prace Pedagogiczne”, R. XXI, s. 49–61.
- Karolak W., Kaczorowska B. (red.) (2008), *Arteterapia w medycynie i edukacji*. Łódź.
- Konieczna E. J. (2004), *Arteterapia w teorii i praktyce*. Kraków.
- Maciarz A. (1996), *Dziecko długotrwale chore. Poradnik opiekuńczo-wychowawczy*. Zielona Góra.
- Mehnert R., Bahner R., *Bibliotherapie - die heilsame Wirkung des Umgang mit Literatur* [online] [dostęp: 2014-08-26]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.schreibglanz.de/archiv/artikel/Bibliotherapie.pdf>.
- Niemczykowa A. (1992), *Książka w życiu ludzi niepełnosprawnych*. „Poradnik Bibliotekarza”, nr 4, s. 6–9.
- Podolska J. (1996), *Kim jest William Wharton*. Poznań.
- Pomykało W. (red.) (1993), *Encyklopedia pedagogiczna*. Warszawa.
- Rorat M. (1996), *Biblioterapia jako jedna z metod pracy terapeutycznej z dziećmi*. W: *Sztuka a świat dziecka*. Red. nauk. J. Kida. Rzeszów, s. 433–437.
- Sowa J. (2011), *Etyczno-moralne aspekty procesu rehabilitacji*. „Rewalidacja”, nr 2, s. 7.
- Szewczyk B. (2013), *Bajka terapeutyczna w pracy z chorymi na oddziałach onkologicznych*. „Biblioterapeuta”, nr 1, s. 2-4.
- Wolf D., *Bibliotherapie – Lesen als Therapie*. [online] [dostęp: 2014-08-26]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.palverlag.de/Bibliotherapie.html>.
- Wyczesany J., Ostrowski T.M., Lohn Z. (red.) (2000), *Indywidualne i społeczne czynniki determinujące aktywny udział dzieci chorych w procesie leczenia*. Kraków.

Lidia Ippoldt

The book and bibliotherapy in the chronically ill child's life

Summary

The purpose of this text addresses the problem of the book and bibliotherapy in the life of a chronically ill child. It presents the therapeutic importance of reading, in comparison with the results of our own research. The research focuses on the use of literature as one of the forms of functional therapy in hospitals and nursing homes for children and the evaluation of its importance by the participants. Analysis methodology, literature critique, and analysis of the survey were used.

The therapeutic power of literature lies in the possibility of breaking away from problems and entering the world of fiction. German psychologists and doctors considered this to be a very important aspect and included literature, painting, dance and music in the center of their interests. In Poland, research on using the elements of bibliotherapy in hospitals has not been conducted. The decision was made to ask children in the last grades of primary school (4th-6th) and junior high school who remain in hospitals and sanatoriums if they participated in this kind of activity and if they can recognize its importance.

The respondents were asked whether they ever participated in activities that involve reading a book or writing texts (they were not called bibliotherapeutical in case the participants did not know the term). A large number of respondents participated in such activities. A factor that has to be taken into account is that some of them included Polish language lessons as activities, where excerpts from the literary works are read and written expression exercises carried out. They are not therapeutic and this must be emphasized. According to the respondents, the therapeutic activities with a book allow them to better cope with their situation. It is worth offering to chronically ill children the elements of bibliotherapy as treatment.

Keywords: bibliotherapy, therapy, chronically ill child